

rajući koncil Kartage (390.) ne spominju u 13. kanonu biskupe te od prezbitera i đakona traže savršenu kontinenciju kakva dolikuje njihovu staležu *secundum propria statuto*, ali samo povremenu, »u vrijeme koje im je posebno naznačeno«. Ovaj potonji izraz (grč. *kata tous idious orous*) krivo je prevedeni citat Kartaskog koncila (lat. *secundum propria statuto*).

Bez obzira na tu razliku između Istočne i Zapadne crkve, i jedni i drugi se pozivaju u svezi s bračnom kontinencijom viših klerika – bilo stalnom bilo povremenom – na apostolsku tradiciju. Viši su klerici pozvani na spolnu kontinenciju, jer su »službenici božanskih tajni« Novoga saveza i posrednici Božjeg naroda u molitvi pred Bogom. Ovo nije osporavano ni na Trulanskom koncilu.

Crkveni Oci prvih stoljeća često ističu celibat i savršenu kontinenciju kao ničim zasluženi dar Božji, karizmu. Od samog je početka celibat značio posvemašnje, slobodno i radosno darivanje i posvećenje klerika Bogu Ocu i svojoj braći za koju posreduju molitvom, a osobito euharistijom. Životni stil crkvenih službenika koji mora odražavati Isusov stil isti je od samih početaka povijesti Crkve, a da nikad nije stavio u pitanje vrijednost ženidbe odnosno braka drugih članova naroda Božjega. Celibat je jedan od oblika nasljedovanja Isusa Krista. Od početka crkvenoga života celibat je čin slobodnoga izbora osobe koja se želi posvetiti Kristu i po Kristu Bogu Ocu. Danas kad je celibat u pitanju i kad ga i sami vjernici teško razumiju potrebno je razmatrati celibat kao posebni oblik nasljedovanja Krista, posve u skladu s Evanđeljem. Celibatom svećenik nije izoliran od svijeta, nego je naprotiv i te kako duboko usađen u suvremeni svijet: utjelovljen je u svijet u povijest i u zajedništvo sa svim ljudima.

Adalbert Rebić

MICHAEL GLAZIER I MONIKA K. HELLWIG (priredili): *Suvremena katolička enciklopedija*, Prijevod s engleskog, Laus, Split, 1998., format 21 x 28 cm, 1087 + 32 stranice fotografija, cijena 740 kn.*

I. *Enciklopedija* sadrži oko 1300 natuknica te još oko 150 naslova koji upućuju na srodne natuknice. Uzmemo li u obzir svetopisamske pojmove i osobe koje su se bavile istraživanjem Svetoga pisma, mogli bismo reći da ezegetskih natuknica ima oko 180. Izvjesne elemente ekumenskog gibanja sadrže i članci iz dogmatske teologije, ekleziologije, crkvene povijesti te čak ustrojstva Rimske kurije. Ekumenskih natuknica ima oko 40. Članaka koji prikazuju nekršćanske religije i kulture ima oko 30. Za ove i druge vrste natuknica ključan je članak »Katolicizam« (460–465). Napisao ga je isusovac Thomas P. Rausch koji predaje na Loyola Marymount university u Los Angelesu (podatke o znanstvenim institucijama na kojima rade pojedini pisci priložili su redaktori hrvatskog izdanja nisu smatrali važnima za hrvatske čitatelje pa ih nisu ni navodili u popisu autora, 1083–1086). Tu je rečeno da je katolicizam »bitno crkveni način doživljavanja kršćanske vjere. Crkva za katolike nikada ne može biti puka sociološki shvaćena vjerska ustanova. Ona ima prije duboko mističnu, sakramentalnu dimenziju, jer posreduje misterijsku božansku prisutnost svojim članovima i po svojim članovima«. Polazeći od otačkog razdoblja, kaže da na katolicizam bitno spada ne odbaci-

* Donosimo tekstove pročitane na predstavljanju knjige u Zagrebu koncem siječnja 1998.

vati svijet nego u njemu gledati tragove božanskoga te zatim uspoređuje vanjske i unutarnje crte katolicizma i reformatorskog kršćanstva. Pokazuje kako je katolicizam »u načelu otvoren svoj istini, svemu onome što je istinski ljudsko ili prirodno dobro.« U glavna svojstva suvremenog katolicizma ubraja obnovu Crkve, ekumenizam, vjersku slobodu i zalaganje za socijalnu pravdu. U okvirne natuknice iz ove tematike spada i »Drugi vatikanski sabor« (189–197) koji je napisao dominikanac Austin Flannery, djelatnik ustanove Dominican Publications u Dublinu. Pregledno je prikazao pripravu, četiri zasjedanja, četiri konstitucije, devet dekreta i tri deklaracije.

a) *Egzegetski* su značajne natuknice: Biblija: čitanje Biblije, novozavjetni spisi, starozavjetni spisi, Biblijska arheologija, Biblijski rukopisi (87–104), Duh Sveti (206–213), Fundamentalizam (300–302), Hermeneutika (340–341), Isus Krist – Isus i politika (389–396), Izvještaji o djetinjstvu Isusovu – Izvještaji o mucu (411–423), Jeruzalem u Isusovo vrijeme (426–430), Kraljevstvo Božje (494–495), Lagrange (518–519), Modernizam (617–619), Objava (664–667), Opravdanje (683–686), Parabole (710–713), Pavao (727–733), Petoknjžje (739–742), Prijateljstvo (79–784), Psalmi (797–800), Svetost (934–938), Traganje za povijesnim Isusom (992), Učenik (995–996), Uskrsnuće Kristovo (1005–1008), Vaux (1019–1021), Vlast u Crkvi (1032–1034), Znanstveno istraživanje Biblije (1056–1057). Ova posljednja govori da se radi o proučavanju izvornog teksta pojedine izreke ili knjige, zatim o književnom sastavu i vrsti u kontekstu povijesnog nastanka cijele Biblije i pojedinog spisa te o svrsi i teologiji dotične knjige. Osobito su zanimljivi i bogati prilozi o biblijskoj arheologiji, Isusovu djetinjstvu i mucu te o Pavlovoj teologiji. Ovdje sam namjerno »izvukao« i one teme koje naoko nisu strogo egzegetske, ali su ih

autori bibličarski obradili, kao npr. opravdanje, prijateljstvo, svetost. Čitatelj koji traži informaciju o pojedinoj knjizi Staroga ili Novoga zavjeta treba otvoriti natuknicu »Biblija: starozavjetni spisi« (92–98), odnosno »Biblija: novozavjetni spisi« (89–91) a zatim proći srodne natuknice na koje priređivači upućuju pri završetku dotičnog članka. Bibličar bi poželio da je posebno obrađena tema »Evanđelje«, ali je ona djelomično prisutna u natuknici »Evangelizacija«. U egzegetsko područje zadiru i druge teme, kao npr. Crkva, Poklad vjere, Vjera, Zvanje i dr.

b) *Ekumenski* je najvažnija natuknica »Ekumenizam« (244–246) u kojoj George H. Tavard uz kratki povijesni prikaz prije svega iznosi nauk Drugog vaticanskog sabora o potrebi veće vjernosti Kristu da bi svi kršćani bili bliži jedni drugima. Zatim raščlanjuje poslijesaborske dokumente o dijalogu razdvojenih kršćana, ne zaobilazeći novi problem ređenja žena koji nije postojao u vrijeme održavanja Sabora. Značajno je da priređivači pri kraju upućuju na druge bitne natuknice: Drugi vatikanski sabor (189–197), Istočne Crkve (385–389), Ivan XXIII. (404–408). Za katoličko razumijevanje zapadnih kršćana koji su odvojeni od Sv. Stolice važne su natuknice: Apostolsko nasljedstvo (46), Anglikanizam – anglikansko ređenje (31–32), Crkva u Britaniji (119–120), Calvin (128–129), Hijerarhija istina (343–344), Krivovjerje/Krivovjerci (497–501), Luterani – Luther (545–548), Papin primat (703–704), Papinstvo (705–710), Protestantizam (791–792), Reformacija (819–831). Za katolike odgojene u polemičkom i apologetskom mentalitetu bit će istinska novost pozitivne crte Calvina, Luthera i reformacije. Važni su za poimanje i prakticiranje ekumenizma i prilozi poput: Doktrinarni razvoj (182–184), Episkoparci (261–262), Katolici-

zam (460–465), Newman (652–654), Pravovjerje (766–767), Učiteljstvo (996–997), Ultramontanizam (997–998) i dr. Marcel Chappin, u svojoj recenziji ove knjige (*Gregorianum*, 1997., 583–585) smatra sjajnim prilog o katolicizmu, upozorava na neke manje i veće omaške u nizu drugih te drži da su prilozi o reformaciji i papinstvu trebali biti precizniji. Ipak ističe da »ovi promašaji ne umanjuju visoku opću kakvoću« (584).

c) *Međureligijskim* natuknicama osnovna podloga je »Vjerska sloboda« (1029–1031). Uz kratke povijesne informacije o stavu Crkve prema hereticima i nekršćanskim religijama autorica Angelyn Dries (benediktinka koja predaje na Cardinal Stritch College u gradu Milwaukee, država Wisconsin – u hrvatskom izdanju krivo je otisnuto posljednje slovo kratice za njezinu redovničku pripadnost, OSF) pojašnjava današnji nauk Crkve o tome na temelju deklaracije *Dignitatis humanae* te pokazuje kako Sabor tome pristupa sa stajališta prava ljudske osobe (ne sa stajališta prava istine, kao raniji dokumenti i teolozi!). Ona zaključuje: »Ono što je značajno u ovom dokumentu, koji je upućen svim ljudima svijeta, jest priznanje valjanosti traganja za istinom među svim ljudima drugih vjera«. Kratka natuknica »Inkulturacija« (369–370) također je važna za ovu tematiku, jer je to »stalno međudjelovanje vjere i kulture na korist objiju«. Nažalost, ne postoje natuknice »Religije« ni »Međureligijski dijalog«. Nešto od toga nalazi se u natuknicama o pojedinim nekršćanskim religijama ili u natuknici »Merton« (581–584), jer se on uz duhovnost i socijalno učenje bavio također mirotvorstvom i nekršćanskim religijama. Za ovu temu vrlo je zanimljiva natuknica »Križarski ratovi« (502–506) u kojoj su iznešena nasilja katoličkih ratnika nad pravoslavnima kroz čije zemlje su prolazili i nad muslimanima u Palestini te je u zaključku istaknuto da »suvremeno kršćan-

stvo s pravom odbacuje ratove radi religije, ali križarski ratovi su jedincati trenutak u razvoju vjere.« Natuknica »Budizam« (121–122) pomoći će našim čitateljima da donekle otkriju što od budizma privlači neke Europljane koji nisu odgojeni u vjeri svoje obitelji, a natuknica »Islam« (377–382) otklanja neke predrasude kršćana o Muhamedu te iznosi unutarnju povezanost židovstva, kršćanstva i islama kao Abrahamovskih religija.

Za daljnje informacije iz ovog područja hrvatski čitatelji trebat će posizati i za drugim postojećim knjigama, kao što su npr. *Religije svijeta*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1987. te H. Küng (izdao): *Kršćanstvo i svjetske religije. Uvod u dijalog s islamom, hinduizmom i budizmom*, Zagreb, Naprijed, 1994. Očekuje se *Religijski leksikon* koji uređuje dr Adalbert Rebić na inicijativu Hrvatskog leksikografskog zavoda u Zagrebu.

U *Glasi Koncila* od 11. siječnja 1998., str. 5, mogli smo pročitati članak Stanka Tenšeka o pregledu vjerskih knjiga izdanih u Francuskoj tijekom 1997. godine. Izdavačkim pothvatom godine proglašena je *Encyclopédie des religions* (= Enciklopedija religija), u dva sveska, na kojoj je kroz pet godina radilo 130 antropologa, povjesničara, filozofa, teologa, psihoanalitičara i sociologa iz cijelog svijeta pod ravnanjem trojice francuskih stručnjaka. Drugo privlačno djelo bila je Théo. *L'encyclopédie catholique pour tous* (=Katolička enciklopedija za sve 'Teo') u jednom svesku, na 1304 stranice. Bilo bi zanimljivo usporediti *Suvremenu katoličku enciklopediju* koju su priređivali anglosaksonski teolozi za katolike u tim zemljama, a sada je dostupna i čitateljima hrvatskog jezika, s ovom koju su priredili francuski teolozi.

Pojava ovakvih knjiga u inozemstvu i kod nas pokazuje troje: a) religije su i u

sekulariziranom svijetu ljudima zanimljive te traže informacije o njima, makar je odvojenost države od vjerskih zajednica političko-kulturni trend koji ostaje; b) katolici postaju svjesni religijskog i kulturnog pluralizma i stoga traže informacije o nekatoličkim kršćanima i nekršćanskim religijama; c) mi Hrvati i Crkva u Hrvata ovom i sličnim knjigama ostajemo u kontekstu vjerskih i katoličkih izdavačkih pothvata.

Mato Zovkić

II. Poštovani sudionici ove prigodne svečanosti, posebna mi je čast i ugodna dužnost da Vas najprije pozdravim i zahvalim na vašoj nazočnosti. Sve Vas – u ime nakladničke kuće Laus iz Splita, njezina vlasnika i direktora gospodina Ante Omana i njegovih sunakladnika Jelke i Kupole iz Splita i INMT-ea iz Korčule – srdačno pozdravljam i iskreno zahvaljujem na večerašnjem zajedništvu.

S posebnim poštovanjem pozdravljam sve predstavnike crkvenih, državnih, društvenih i kulturnih ustanova, vjerskih zajednica, gradske uprave i političkih institucija.

Hvala Vam što ste našli vremena te svojom nazočnošću iskazali priznanje nakladniku i njegovim suradnicima na trudu i uspjehu.

Posebno zahvaljujemo upravi teologije, rektoru prof. dr. Josipu Osliću i njegovim suradnicima koji su nam omogućili da ovo vrijedno izdanje, što nam je bila osnovna želja, najprije predstavimo ovdje u Zagrebu, metropoli svih Hrvata i glavnom žarištu našeg vjerskog, duhovnog, kulturnog i društvenog života.

Pred nama je, kako znate, veoma značajna edicija: *Suvremena katolička enciklopedija*. Zbog više je razloga značajna. A jedan je svakako, iako izvanjski, činjenica da je ovo prva cjelovita katolička enciklopedija

na hrvatskom jeziku. U tom smislu nosi u sebi i povijesnu vrijednost. Iako je izvorno američko djelo, sada je i naša. Suvremena je i nova. Prvi put je objavljena 1994. u Collegevilleu u saveznoj američkoj državi Minnesoti. Priredili su je ugledni teolozi, znanstvenici i publicisti u duhu koncilskih smjernica i najnovijih znanstvenih dostignuća. Posebna joj je vrijednost što je pisana stručno a jednostavno. Leksički pregledno i stilski jasno.

Po uređivačkoj je nakani okrenuta novim vremenima, po strukturi važnim temama i biranim pojmovima, po obradi stručnim informacijama o vjeri i životu, katoličkoj misli i njezinu razvoju tijekom dvaju tisućljeća. U 1450 natuknica maksimalno je posvetila brigu vjerskim i kulturnim događanjima, važnijim osobama i pokretima, razmišljanjima i činjenicama. Prate je mnoge odlike, stilske i predmetne, teološke i kulturološke povijesnog i aktualnog značenja i sadržaja. Predmetno je veoma široka, u odabiru kritična, u obradi koncizna. To je činilo da je hrvatski nakladnik u dogovoru s redakcijskim kolegijem odabire kao najprikladniju. Zato ju je preveo i objavio.

Odmah ću dodati da smo s ovim izdanjem htjeli udovoljiti našim potrebama i istodobno potaknuti staru misao o radu na Hrvatskoj katoličkoj enciklopediji. Sedamdesetih sam godina više puta o tome razgovarao s blagopokojnim prof. Josipom Turčinovićem. No svaki put bismo zaključili da treba čekati bolja vremena. Bolja vremena su došla. Ova bi enciklopedija željela biti pomoć i poticaj da se naši snovi ostvare.

Odlučivši se na prijevod, osjetili smo potrebu da i u ovo izdanje unesemo šezdesetak radova iz našeg hrvatskog duhovnog i kulturnog života, odnosno niz važnijih dodataka uz izvorne natuknice o Crkvi i pojedinim redovničkim družba-

ma. U toj je nakani izvršen i odabir likovnih priloga, u kojemu je jedan arak slika u boji iz opće katoličke baštine, a jedan iz naše hrvatske, crkvene i nacionalne s 34 kolor-prikaza naših najstarijih crkava i katedrala, povijesnih znamenitosti i religioznih umjetničkih dostignuća.

Nije nam bilo moguće ići na obuhvatniji udio naših tema. Naime, širi bi princip izbora hrvatske tematike zahtijevao velik broj novih priloga koji bi mijenjali karakter izvornog izdanja i, ako tako smijem reći, na svoj način ometali neophodnu pripremu izvorno hrvatske katoličke enciklopedije. Stoga smo se u dogovoru s američkim nakladnikom odlučili samo na naše važnije crkvene događaje, dokumente i ilustracije, na nekoliko historijski važnih likova i općih naslova, kao što su: Liturgijski pokret u hrvata, Crkvena arhitektura u Hrvata, Sakralna umjetnost u Hrvata, te, kako spomenuh, na nadopune natuknica o nekim crkvenim redovima, koji su u nas povijesno značajni, i posebno na svetačke likove iz naše sredine, svece, blaženike i sluge Božje. U obradi naših priloga sudjelovalo je dvadesetak teologa, pisaca i predmetnih stručnjaka.

* * *

Dobro je poznato da su stručni leksikoni i enciklopedije s jedne strane najviši domet misli i kulture u jednom narodu, s druge da su po svojoj funkciji pregledna spremišta i bogati izvori sveukupnog znanja i iskustva. Par excellence su ili, da upotrijebim klasični izričaj, kategzohen su kulturna i kulturološka djela.

U toj je funkciji ova enciklopedija visoko znanstveno, duhovno i, dakako, kulturno dostignuće; prava je kulturološka riznica. Iako je izvorno namijenjena anglofonskim zemljama, izravni joj je predmet duhovna i kulturna baština cijelog katoličkog svijeta, različitih razdoblja i područja: biblijskih i teoloških, crkvenih i dru-

štvenih, filozofskih i socioloških, znanstvenih i umjetničkih, povijesnih i suvremenih. Bilo da ih promatramo u njihovu osnovnom ili općem civilizacijskom značenju, sva su ona odraz ili, još bolje, temelj i nadahnuće cjelokupnog kršćanskog života, koliko religioznog i moralnog, toliko jednako društvenog i socijalnog. Zapravo, u ovoj ćemo enciklopediji naći, u njezinim ključnim pojmovima i stručnim sintezama, dijakronijsku vertikalnu zapadnu misli i kulture.

Promatramo li pak kulturološki aspekt ove enciklopedije u užem smislu, vidjet ćemo da su brojne natuknice, dakako u svezi s katoličkim religioznim svijetom, izravno posvećene osnovnim kulturološkim vrijednostima. Upoznat ćemo se u njoj ne samo s mnogim crkvenim, teološkim, liturgijskim pojmovima i moralnim kategorijama, već i s glavnim nositeljima duha i kulture u kršćanskom svijetu. Uz katoličke svece i mislioce, uključeni su i brojni kulturolozi i umjetnici, povjesničari i znanstveni radnici, škole i pokreti, konfesije i religije, veliki promicatelji idejnih usmjerenja i praktičkih ostvarenja ljudskoga duha i svjetske kulture od starih istočnih prakultura i biblijskih vremena, Qumrana i Talmuda na primjer, preko kršćanske patristike i skolastike, različitih novovjekovnih humanističkih opcija i etičkih načela o ljudskim vrednotama i pravima čovjeka do modernih pokreta i suvremenih kulturnih ostvarenja. Ukratko, veoma je širok profil i neiscrpna baza misli i spoznaja, prikaza i informacija u ovoj enciklopediji o temeljnim duhovnim i kulturnim vrijednostima kršćanskog nazora i katoličkog svijeta.

Posebna joj je vrijednost što je pisana kritički informativno. Pristupačno današnjim čitateljima, različitih zvanja i raznolike školske sprema. Svima će dobro doći. Svećenicima kao i vjernicima, sru-

čnjacima kao i najširem općinstvu. Osobito je posvetila brigu ključnim temama i značajkim sintezama u skladu s povijesnim razvojem i današnjim znanstvenim dostignućima. Puna je kulturoloških priloga i važnih podataka o ljudima i zbivanjima, Crkvi i društvu, značajnim razdobljima i događajima, razvojnim procesima i ostvarenjima. U tom je nadasve funkcionalna, konkretna i aktualna.

Mnoga su područja i pojmovi stručno prikazani. S različitih gledišta. Brižno selekcionirana građa onogućuje korisnicima da se na sažet leksički način upoznaju s cjelokupnim crkvenim radom i životom, povijesnim i suvremenim. Hvala na pozornosti.

Drago Šimundža

LIBERALIZAM I KATOLICIZAM U HRVATSKOJ

Zbornik radova sa skupa održanog od 2. do 4. lipnja 1998. u Splitu, u Vili Dalmacija. Priredio Hans-Georg Fleck; zaklada Friedrich Naumann Stiftung. Zagreb, 1998., 456 stranica

1. Knjiga je doista zbornik raznovrsnih članaka (predavanja) skupljenih pod zajedničkim naslovom *Liberalizam i katolicizam u Hrvatskoj*. Pisci priloga su poznati hrvatski javni (kulturni i stranački) djelatnici (osim Hansa Georga Flecka): Andrea Feldman, Jure Krišto, Zlatko Matijević, Tereza Ganza Aras, Ivo Banac, Tihomil Radja, Ivan Zvonimir Čičak, Žarko Puhovski, Ivan Grubišić, Anne Marie Grünfelder, Nikola Skledar, Franjo Zenko, Neven Šimac, Krsto Cviić, Ivan Padjen; na kraju su prilozi Ive Škrabala i Vladimira Pavlinića.

Popis suradnika u zborniku svjedoči o ozbiljnosti pristupa obradbi zanimljivoga pitanja suvremenoga hrvatskog života. Pisci su, naime, akademski obrazovani građani (dijelom su srednjoškolsku pripravu stekli u katoličkim odgojnim zavodima).

Spomenuti pisci, sudionici na skupu u Splitu, suradnici u ovom zborniku, pripadaju različitim političkim strankama, no jamačno su svi zauzeti za opće dobro i hrvatsku budućnost. Nekoliko je pisaca u visokim državnim i znanstvenim službama.

Opći podaci, koje sam spomenuo u uvodnom razmišljanju o zborniku, pomažu svima (i meni) u razmatranju o člancima, raspravama »o odnosu katolicizma i liberalizma« (Grozdana Cvitan), poglavito s razloga što »skup u Splitu nije uspio okupiti više sudionika rasprave iz crkvenih krugova«. No, već je u uvodnom predavanju spomenuti Hans Georg Fleck istaknuo: »Mi ne želimo voditi monolog, već dijalog. Kao liberali, ne želimo diskutirati, analizirati i suditi o katolicima s vlastitim istomišljenicima (...) nastojimo voditi razgovor s katolicizmom u svojoj punini, jednako tako s onima koji u liberalnom načinu mišljenja znaju pronaći pozitivne aspekte...« (str. 9). Spomenuti govornik istaknuo je želju da skup u Splitu treba pridonijeti »razvitku demokratske političke kulture« (str. 9).

2. Dok sam prelistavao i čitao knjigu-zbornik o liberalizmu i katolicizmu u sumračju drugoga tisućljeća svjedok sam svršetka jednoga svijeta, uljudbe i civilizacije; svjestan sam pri tome da ništa više nije izvan rasprave, o svemu se diskutira (mirno ili žestoko), a konzervativne stranke (društvene, gospodarske i političke skupine) silno se pak varaju, ako misle da se budućnost, sutrašnjica većih ili manjih zajednica može strpati u negdašnje, dojučerašnje uredbe i omeđiti dotrajalim ogra-